

Մ Ա Ս Ե Ա Յ Ա Ղ Ա Ի Ն Ի

Ա.Ի.ԵՏԱ.ԲԵՐ

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն Ե Ա Յ Յ

ԱԶԳԱՅԻՆՔ, ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՔ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

ՄԵՐ ԱԶԳԸ ԱԳԱՂ Է ԹԷ ՈՉ

Երոպացի ժողովուրդներէն ոմանք՝ մեր Հայոց ազգին վրայ խօսելով, թէ՛ պէտ նորա զանազան կատարելութիւնները կճանչնան ու կգովեն, բայց շատերը այս մեծ պակասութիւնն ալ կգնեն վրան որ իբր թէ Հայերը առ Հասարակ ազա՛հ ու արծաթատէր են: Ի՞նչ է արդեօք նոցա այս կարծիքն ունենալուն պատճառը. կամ թէ ճշմարիտ է արդեօք այս կարծիքը:

Ազգի մը մէջ որ եւ իցէ պակասութեան տէր մարդիկ ամէն ժամանակ դառնում են ու կգանուին. այս զարմանք չէ. զարմանալին այն պէտք է համարիլ որ մասնաւորաց պակասութիւնը բոլոր ազգին տրուի, ինչպէս որ կընեն թեթեւամիտ ու ամէն բանի

վրայ վեր իվերոյ նայող մարդիկ: Գաղղիացւոց մէջ կգանուին, օրինակի համար, անխղճմտանք մարդիկ, Անգղիացւոց մէջ ստախօսներ, Գերմանացւոց մէջ ծոյլեր, Տաճկաց մէջ արբեցողներ, եւ այլն. բայց ո՛չ ապաքէն մեծ անիրաւութիւն կընէ նա որ այն մէկ քանի մարդկանց պակասութիւնը բոլոր ազգին վրայ ձգէ ու ըսէ թէ Գաղղիացիք անխղճմտանք են, Անգղիացիք ստախօս են, Գերմանացիք ծոյլ են, Տաճկները արբեցող են, եւ այլն: Մեղի կերեւնայ որ այս անիրաւութիւնը կգործեն նաեւ նոքա որ կըսեն ու կգըրեն թէ Հայերը ազա՛հ են: Բայց որպէս զի որչափ որ կարելի է հասկընալք թէ ինչէն մտեր է օտարաց մէջ այս ծուռ կար-

ծիրը մեր ազգին վրայ, առաջ այս տեսնեմք թէ ազաճութիւն ըսածդ ի՞նչ տեսակ պահասութիւն է:

Ազաճութիւնը այն կիրքը՝ այն մոլութիւնն է, որով մարդ չափազանց սէր մը կձգէ փող հաւաքելու, բայց միայն փողը շատցնելու, պահելու մտքով, եւ ո՞ր եւ իցէ ստացուածք ունենալու՝ միայն ունեւոր լինելու համար: Ըսել է որ եթէ մէկը ետեւէ լինի փող հաւաքելու որ անով լաւ ապրի, ուրիշներուն ալ լաւութիւն ընէ, ըրածը ազաճութիւն չլինիր. հապա երբոր մէկը փողի՝ ոսկիի ետեւէ հոգի տայ, խելքը միտքը ստակ գիղելու ետեւէ իյնայ, միայն անոր համար որ փողի տէր լինի, յիմարաբար վախճալով որ մի՛ գուցէ յանկարծ խեղճութեան՝ աղքատութեան հանդիպի. երբոր ինքզինքը՝ ընտանիքն ու աղքատները զրկէ շէնքով շնորհքով ապրելէն. մէկ խօսքով՝ երբոր ոսկին ոսկւոյն համար միայն սիրէ, եւ ոչ թէ ոսկւով աղէկութիւններ ընելու համար, եւ երբոր իրեն մի միայն սիրելի զուարճութիւնը լինի ոսկիները համբել, ոսկիները զննել, ոսկիներուն համար քաղցած ծարաւ կենալ ու գիշերները անքուն անցընել, այնպիսին՝ ինչպէս որ պէտք է ազաճ է, արծաթասէր է, եւ Պօղոս առաքելոյն ըսածին պէս՝ կատարեալ կռապաշտ է. վասն զի կուռք պաշտողը ոսկիէ արծանին կընէ երկրպագութիւնը, իսկ ազաճը ոսկիէ ստըկին:

Արդ կհարցնեմք մեք ամէն արդարասէր օտարականի թէ մեր Հայ ազգին մէջ քանի հոգի տեսեր է կամ կրնայ տեսնել այսպիսի գարշելի մոլութեան գերի եղած, որ կարենայ ըսել թէ Հայերը առ հասարակ ազաճ են: Կամ թէ ո՞ր ազգին մէջ չեն գտնուիր այնքան եւ այնպիսի ազաճներ՝ որչափ որ կգտնուին մեր ազգին մէջ. եւ սակայն այն ազգերուն ազաճ են ըսելը անիրաւութիւն կհամարուի:

Ապա ուրեմն մեր ազգին օտար ազգաց մէջէն ոմանց աչքին ազաճ երեւնալուն ուրիշ պատճառներ կան անշուշտ. տեսնեմք թէ որոնք են այս պատճառները:

Մեղի կերեւնայ թէ մեր ազգին այս կողմանէ մէկ երկու դովելի յատկութիւնները ուրիշներուն աչքին մէկ մէկ պակասութիւն երեւցած են. այսինքն ազաճութիւն կարծուեր է իրեն խնայողութիւնը, չարքաշութիւնը, խոհեմութիւնը, եւ առուտուրի յարմարութիւնը: Եւ յիրաւի. ուրիշին ազաճ ըսել ուզողը՝ շատ դիւրաւ ազաճութեան տեղ կգնէ այս գեղեցիկ յատկութիւնները, եւ կխաբուի չարաչար:

Մեր ազգը ընդհանրապէս խնայող ու չարքաշ է. այսինքն ունեցած եւ ճակտին քրտինքովը վաստակած փողին յարգը գիտնալով, յիմարաբար կամ թէ ինչպէս որ կըսուի ռամկօրէն՝ դրպանը ծակ պայազատի պէս չվառներ, չմըսիէր իրեն փողը. աւելորդ ծախքերու դռներ չբանար, խիստ փառաւոր հագուստներու եւ չափազանց կերութեամբ՝ զուարճութիւններու ետեւէ չընկնիր. այլ թէ՛ հագուստին, թէ՛ բնակարանին, թէ սեղանին եւ թէ հասարակ զօրսանքներուն մէջ չափ մը կպահէ, ու պէտք եղած ատենը՝ չարքաշութենէ ալ չվախնար. մանաւանդ թէ կսիրէ չարքաշութիւնը իբրեւ կտրճութիւն, ու կատէ փափկութիւնը՝ իբրեւ կնամարդի վատութիւն:

Խոհեմ՝ ալ է բնութեամբ մեր ազգը. այսինքն աղէկ գիտնալով իւր չափը, եւ աղէկ ճանչնալով իւր չորս դին եղած մարգիկն ու աշխարհիս պարագաները, գիտէ թէ ի՞նչ կարգով՝ ի՞նչ կանոնով պիտի վարուի իւր բաներուն մէջ եւ ուրիշներուն հետ: Ամէն բանին վերջը մտածելու վարժած լինելով, այս բանս ալ միշտ աչքին առջեւն է որ հանգստութեան ետեւէն նեղութիւն կրնայ գալ, հարստութեան ետեւէն աղքատութիւն, յաջողութեան ետեւէն ձախորդութիւն, առատութեան ետեւէն կարօտութիւն, եւ ըստ այնմ՝ կչափաւորէ իրեն ծախքերը, ու նեղ ատենի կպահէ գոնէ իւր վաստակած ստըկին մէկ մասը, ըսելով թէ «Սպիտակ փողը սեւ օրին համար է»: Միանգամայն՝ երբոր հասնի յանկարծ այն սեւ օրը, ունեցած փողը այնուհետեւ ալ չպահէր ազաճին պէս, այլ անխնայ կգործածէ:

Բայց օտարաց մեր ազգին ազահ ըսելուն գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ՝ անտաւաղոյս մերոնց առուտուրի յարմար ու աչքաբաց լինելն է։ Կտեսնեն որ Հայէն չեն կրնար ապրանք մը առնուլ՝ անոր կէս գնովը. կտեսնեն որ Հայը իւր վաստակին ու շահուն համար ամէն նեղութիւն սիրով կը բաշէ, թէպէտ եւ աղքատ ալ չլինի, եւ առանց գիմացինը խաբիւրբելու՝ իւր առուտուրը առաջ կտանի, կսկըսին ըսել թէ Հայը ազահ է, փոխանակ ըսելու թէ Հայը իւր բանը գիտցող է, լաւ վաճառական է։

Այս խօսքերով, դարձեալ կըսեմք, այն չէ մեր միտքն որ հաստատեմք թէ մեր ազգըն ալ պակասութիւններ չունի. կամ թէ մեր ազգին մէջ ամենեւին չեն գտնուիր ազահ մարդիկ. ոչ. արդարութիւնը կպահանջէ որ ազգասիրութեան հետ մէկտեղ ունենամք միշտ նաեւ անկողմնասիրութիւն եւ ճշմարտասիրութիւն։ Մեր միտքը այս է միայն՝ որ հասկըցնեմք թէ չեմք կրնար ընդունել օտարազգիներէն ոմանց մեր ազգին վրայ քսած այս ատելի մուրը թէ Հայերը ազահ են. ընդ հակառակն կփափաքիմք որ ճանչնան ամէնքն ալ այս ճշմարտութիւնս որ խիստ շատ Հայերու վրայ տեսնուած ազահութեան նշանները՝ նշան են նոցա գովելի չափաւորութեանը, խնայողութեանը, չարքաշութեանը, խոհեմութեանն ու առուտուրի աչքաբացութեանը։

Թէ որ հարուստ Հայը չսիրեր գրսէն իւր հարստութիւնը ցուցնել, մանաւանդ արեւելք, ո՞վ չգիտեր որ անոր մէկ պատճառն ալ՝ տիրող ազգերէն եւ իրենց քովերն եղած աւագակաբարոյ Բիւրտերէն ու Թիւրքմէններէն ունեցած վախն է։ Ասոր մէկ պատճառն ալ այն է որ Օսմանեան մայրաքաղաքին բնակիչ Հայերը իրենց հարստութիւնը ծածկողներէն չեն, մանաւանդ քսան երեսուն տարիէ մը իվեր որ տէրութիւնը աւել-

լի հանգստութիւն ու համարձակութիւն արւաւ իւր քրիստոնեայ հպատակներուն։ Ընդ հակառակն կրնամք ըսել նաեւ ցաւով որ տի՛ թէ Պօլսոյ հարուստներուն մէջ շատ մարդիկ կան այժմ որ իրենց ունեցած հարստութենէն անգամ աւելի շքեղութիւն կօրեն ու կծախեն. միջակներուն մէջ այնպիսիներ որ հարուստներէն վար չեն ուզեր մնալ, աղքատներուն մէջ ալ այնպիսիներ որ հարուստներուն չըսեմ՝ միջակներուն ամէն հանգստութիւնը, ամէն փառաւորութիւնը, ամէն գրսի վայելմունքը ունենալու կաշխատին, ու թէ որ յանկարծ չկարենան նոցա հանիլ, սրտերնին կկտարի, գանգատներով բերաննին կլեցուի, եւ իրենց վաստակէն աւելի ծախք ընելու մոլութենէն ետ չկենալով՝ օրէ օր աւելի ալ կաղքըմնան։

Ռուսաստանի Հայոց համար գոյնար է տակաւին նոյն բանն ըսելը։ Գուցէ ժամանակ մը դայ գոթաղղաբար՝ որ նոցա աղքատներուն մէջ ալ մտնէ այն անխոհեմ նմանողութիւնը հարուստներուն, եւ այն ժամանակն ալ շատ հեռու չերեւար, վասն զի սկսեր է — գէթ Խրիմու եւ Նախիջեւանի բնակիչներուն մէջ — եւրոպական վաղանցուկ եւ գիւրամաշ զարգարանքներու ու հագուստներու տնաւեր զեղխութիւնը մտնել. բայց Թիֆլիզ, եւ մանաւանդ Հայաստանի ներսի քաղաքները, տակաւին Հայերը իրենց խնայողութենէն ու խոհական չարքաշութենէն ետ չեն կեցեր, եւ շատ աղէկ կընեն։ Մեզի կերելի թէ լաւ է որ մեր ազգը ամէն տեղ ալ իւր հաւատարիմ ու անխարդախ առուտուրովը, չարքաշ աշխատասիրութեամբը, խոհական խրանայողութեամբը, եւ ըստ տեղոյն առատաձեռն մեծամեծութեամբը իւր պատիւը եւ հանգստութիւնը պահէ ու աճեցնէ, քան թէ ազահ չըսուելու համար՝ զեղխութեան ու շռայլութեան մոլութիւններովը անհանգիստ, թշուառ ու գոթաղղ լինի։

ՆԱԽԱՆԶ.

Իեղճ ու գոթաղղ ըլլալու ես որ քեզ մարդիկ չընախանձին, Դուն քու սրբախիզ հանգստութիւնը մի՛ զոհեր նախանձոտին։